

Traumák kimutatásának kísérlete a Lett Ortodox Egyház hivatalos dokumentumaiból

Egyház és ünnep kulcsszavak szoftveres eredményei

WIMMER KRISZTINA¹

Bevezetés

A tanulmány a kelet-közép-európai térség traumát középpontba helyező sebzett kollektív identitás elméletének a tesztelésével foglalkozik.² A Lett Ortodox Egyház hivatalos szövegein végzett interdiszciplináris megközelítést alkalmazó kvalitatív kutatás arra keresi a választ, hogy ki lehet-e mutatni traumákat a korpuszból, és ha igen, hogyan?

A tanulmány előzménykutatása során deduktív megközelítéssel, a sebzett kollektív identitás elmélet³ alapján felállított kulcsszavas keresési feltételekkel végeztem kvalitatív szövegelemzést a Lett Ortodox Egyház hivatalos szövegeiben. Az eredményeket három jellegzetes témakörre bontva mutattam be: (1) állam és egyház, (2) kultúra és identitás a Szovjetunió árnyékában, (3) háború, fájdalom, sebek. A szövegelemző szoftver használata nélkül készült elemzés bizonyította, hogy a dokumentumok könnyebb kezelhetősége, a vizsgálatok felgyorsítása és a további összefüggések hatékony keresése érdekében kvalitatív szövegelemző szoftver használatára van szükség.⁴

Az előzménykutatás deduktív megközelítésén alapuló, a SKI⁵ elmélet szerint felállított kulcsszavait ezúttal ATLAS.ti kvalitatív szövegelemző szoftverrel dolgozom fel. Az eredmények közül a legtöbbször előforduló egyház és ünnep kulcsszavak segítségével szemléltetem az összefüggés valószínűségét és a további elemzési lehetőségeket.

Hipotézis

A tanulmány gondolatívének a megértése miatt érdemes azzal kezdeni, hogy a kutatásnak főbb hipotézisei vannak, amiknek a bizonyítása vagy cáfolása a szükséges részvizsgálatok után valósulhat meg. Tágabb értelemben a fő hipotézis, hogy a kelet-közép-európai régióra érvényesíthetők a

1 MTA-SZTE „Convivence” Vallási Pluralizmus Kutatócsoport, Eötvös Lóránd Kutatási Hálózat (ELKH); Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

2 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

3 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

4 MÁRKI 2017.

5 A SKI a sebzett kollektív identitás elmélet elnevezés rövidítése. MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

sebzett kollektív identitás elmélet állításai.⁶ Szűkebb értelemben a fő hipotézis, hogy a térség kiemelt pravoszláv⁷ egyházainak, így a Lett Ortodox Egyháznak az orosz nyelvű hivatalos szövegeiben rejlő politikai emlékezet kollektív sebeket és traumákat mutathat. A feldolgozatlan traumák valószínűleg bizonyos ünnepek, megemlékezések alkalmával előtérbe kerülnek és kimutathatók a szövegekből. A főbb kutatási hipotézisek alá rendelve a tanulmány a következő állításokat fogalmazza meg:

1. A korábbi kézi elemzés eredményeihez képest várható, hogy a szoftverben számbeli eltérések lesznek a traumák keresésére felállított kulcsszavak eredményeiben.
2. A szoftver segítségével valószínűsíthető, hogy sokkal pontosabb eredmények kaphatók: leválogathatók és kiiktathatók lesznek az oda nem tartozó rekordok, esetleg újabbak vonhatók be. Az is előfordulhat, hogy bizonyos kulcsszavakra nem lesz szükség, vagy újra kell gondolni a már felállított kulcsszavakat.
3. A legtöbb találatot eredményező egyház kulcsszó használatára elképzelhető, hogy nem lesz szükség. Feltételezhető ugyanis, hogy más direktebb kulcsszavak sokkal hatékonyabban találják meg a traumákat a szövegekben.
4. A második legtöbb találatot hozó ünnep kulcsszó használata várhatóan olyan mondatokat és bekezdéseket fog mutatni, ahol előtérbe kerül a történelmi múlt és kimutathatók a traumák.

Kutatási kérdések

1. A fő kutatási kérdés úgy fogalmazható meg, hogy a sebzett kollektív identitás elméletet alapul véve előfordulnak-e a Lett Ortodox Egyház hivatalos dokumentumaiban a korábbi történelmi múlt, traumákra tett utalások az egyház és ünnep kulcsszavak alkalmazásával és kvalitatív szövegelemző szoftver használatával?
2. A korábbi elemzések eredményeihez képest, ugyanazokat a keresési kulcsszavakat használva milyen hasonlóságok és eltérések állapíthatók meg?
3. Alkalmazak-e a korábban alkalmazott egyház és ünnep kulcsszavak a traumák kimutatására? Ha igen, milyen módszerrel? Ha nem, akkor miért hiúsul meg a traumák megtalálása?

6 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

7 A pravoszláv szó az ortodox szó szinonimájaként értendő. SOPRONI 2008, 307.

Traumatizált társadalmi tudat a kelet-közép-európai térségben

A tanulmány központi témáját adó trauma szó eredetileg külső behatásra létrejövő testi eredetű sérülést jelöl, amelyet az orvostudomány napjainkban is ezzel a jelentéstartalommal használ. A pszichológia és pszichiátria innen vette át a trauma fogalmát, amely itt is külső behatás nyomán hirtelen és váratlanul bekövetkező eseményre utal.⁸ Bóna hangsúlyozza, míg a trauma a múlttal, addig a stressz a jelenlét, a krízis pedig a jövővel állítható párhuzamba. A lelki trauma egy múltban történt megrázkódtató, negatív eseményhez köthető, amely esemény extrém módon eltér a megszokott hétköznapiaktól, és jelentős hatást gyakorol a jelenlegi élethelyzetre.⁹ A traumás reakciót kiváltó események kategorizálására számos példa akad. Pohárnok és Lénárd például három csoportba osztja őket: és az első csoportban egyszeri eseményekről vagy ismétlődő eseményekről írnak. Egyszeri eseményre hozzák példaként a természeti katasztrófákat és baleseteket, míg ismétlődő eseményre a családon belüli erőszakot. A második csoportba az ember által okozott fenyegetést és a természeti katasztrófákat sorolják. A harmadik csoportba pedig az emberek által okozott olyan erőszakos helyzetek listázzák, mint a háborús vagy politikai erőszak, bűnözői erőszak, szexuális erőszak, családon belüli erőszak, gyermekbántalmazás, szexuális bántalmazás. Kiemelik, hogy egy esemény testi és lelki értelemben is lehet traumatizáló. A testi sérülés mellett előfordulhat lelki traumatizáció, de a testi trauma önmagában, lelki trauma nélkül is megjelenhet. Ugyanígy olyan lelki trauma is előfordulhat, ahol nem történtek testi sérülések. A fizikai és lelki traumák közös vonásaira is felhívják a figyelmet, miszerint a sérülés mindkét esetben rendkívül súlyos, ezért a kezelés nem lehetséges a korábban alkalmazott módszerekkel és eszközökkel, s a traumák hatása kiszámíthatatlan.¹⁰

Míg az egyéni trauma azonnal bekövetkezik és elindul a változás az egyén életében, a kollektív trauma lassan és észrevétlenül épül be a közösség tudatába, ahol az egyéneket más-más szinten éri, hatása pont ezért hosszú időn át rejtve marad. Mivel a trauma rendelkezhet csoport-kohéziót növelő funkcióval is, hatására veszélybe kerül a közösség alapja, a kollektív identitás. A „mi” szerepe nem más, mint hogy egybefogja a közösséget, és identitást alkosson. Sérülés esetén azonban a közösség egésze sérül, a különböző szintű egyéni érintettség miatt pedig kulcsfontosságúvá válik a megfelelő kezelés és terápia kiválasztása.¹¹ Assmann úgy fogalmaz, hogy az önmeghatározás szempontjából kiemelt a múlt szerepe. A kollektív identi-

8 POHÁRNOK – LÉNÁRD 2015, 221.

9 BÓNA 2015, 125–126.

10 POHÁRNOK – LÉNÁRD 2015, 221–223.

11 ERIKSON 1995, 188–190.

tás két meghatározó komponensének a közös tudást, és a közös emlékeket nevezi meg, amik egy közös szimbólumrendszer használatával elevenednek meg. Ilyen például a beszéd, az írás vagy a rítusok.¹² LaCapra szerint a közösségi trauma létrejöttében kiemelt szerepe van a hiány és a veszteség megélésének. Hiányról akkor beszélhetünk szerinte, ha korábban birtokoltuk a most hiányzót. A veszteség ezzel szemben inkább a múltbeli, történelmi események tükrében érhető tetten. A veszteség persze traumatikus is lehet, ám intenzitása változó. Hiány és veszteség kéz a kézben is járhat, ebben az esetben viszont fennáll annak a veszélye, hogy kétes elképzelések jelentkeznek, vagy a traumákat azok sajátítják ki, akik nem is élték át őket. LaCapra hangsúlyozza, hogy veszteségek bárkivel és bármely társadalomban előfordulhatnak. Éppen ezért a veszteségek helyes azonosításának és kezelésének szerinte is kiemelt szerepe van.¹³

Assmann úgy véli, hogy a kultúra konnektív struktúrájának az alapelve az ismétlés. Az emlékek a felidézés és a megemlékezés segítségével maradnak fenn, s a kollektív emlékezetnek része a társadalom minden csoportja. Kommunikatív emlékezet alatt egy nem túl rég történt eseményt ért, ami felszínesen őrződik meg, s idővel beépül a kulturális emlékezetbe. A kulturális emlékezet ezzel szemben a múlt mitikus eseményeire épít, s jellemzően hagyományozott hordozói vannak, akiknek az a feladata, hogy őrizzék a csoport emlékezetét. A kulturális emlékezet feladata az is, hogy tartalmazza a csoport identitásának gyökereit és elemeit.¹⁴ Anderson álláspontja szerint az emlékezés szerepe, hogy dokumentálja az önazonosság elfeledett elemeit is. Az elképzelt közösség fogalom alatt azt érti, hogy az egy közösséghez tartozó, egymást nem ismerő emberek elfogadják a konvenciókat és normákat, így létrehozva a „mi”-t.¹⁵

Gyáni az emlékezetéről írja, hogy a politikai elit igyekszik azt birtokolni és irányítani. Fontos azonban látni, hogy a történelem politikai instrumentalizálása (*historical policy*) mellett az emlékezet nyilvános meghirdetése (*memory boom*) is hangsúlyosan megjelenik.¹⁶ Könyvében az első világháború, a holokauszt, 1945, 1956 és a kollaboráció emlékezetét mutatja be esettanulmányok segítségével.¹⁷ Mälksoo az emlékezet szekuritizációjával foglalkozó cikkében használja a *memory war* kifejezést, utalva az emlékezetért folyó állandó küzdelemre, egyes emlékek felemelésére, mások eltörlésére, amelyek végső soron igazodási pontot jelentenek a nemzet-

12 ASSMANN 2018, 133–63.

13 LACAPRA 2006, 89–92.

14 ASSMANN 2018, 29–89.

15 ANDERSON 2006, 20–21.

16 GYÁNI 2016, 19–34.

17 GYÁNI 2016.

nek.¹⁸ Subotić úgy látja a holokauszt emlékezetével foglalkozó művében, hogy a kelet-európai államok emlékezésének is és magának az emlékezet szabályozásnak a hátterében is saját ontológiai bizonytalanságuk áll. A *competitive victimhood* kifejezésre mint versengő áldozatiságra válaszul jelennek meg a különböző nemzeti identitást tápláló emlékezet-magyarázatok.¹⁹

A sebzett kollektív identitás elmélet helyszíne Kelet-Közép-Európa, ami a mai Németország és Oroszország között elhelyezkedő területet jelöli, s az itt található államokat foglalja magába. Ezt a területet az átmenet régiójának is nevezi Máté-Tóth, amely egy mesterségesen konstruált tér a mára érvényét veszített kétosztatú Európa felfogással szemben, amit történelmi, társadalmi és vallási szempontból sokrétűség jellemez.²⁰ Az elmélet szerzője szerint a régiót akkor tudjuk adekvátan értelmezni, ha középpontban van a trauma. A Kelet-Közép-Európával foglalkozó művekben ugyanis közös motívumként tűnik fel az elmaradottság, a múltba forduló önértelmezés, az áldozatiság és a fenyegetettség.²¹ Az elmúlt századokhoz, különösen a XX. századhoz számtalan olyan negatív történelmi esemény köthető, amik megakasztották/módosították a térség addigi fejlődését és bevágásokat, sebeket ejtettek a kollektív társadalmi tudaton. A rendszerváltozás után, noha történtek identitásrekonstrukciós kísérletek a traumák azonosítása, feldolgozásuk nem történt meg és generációkon átívelő traumák jöttek létre.²² A kelet-közép-európai térségben az identitást alkotó markerek közül a geokulturális és geopolitikai értelemben vett köztesség érzése, a nemzet, a nemzeti hovatartozás fontossága és a hányatott történelmi múlt közös emlékezete emelkedik ki.²³ Persze felmerül a kérdés, hogy mégis mitől más a régió? Hiszen nem egyedi eset a konfliktusokra épülő történelem és az sem, hogy a régió értelmezésekor a traumát középpontba helyezzük. A sebzett kollektív identitás elmélet a régiót szembe állítja Nyugat-Európával, Észak-Európával és olyan sajátos identitással rendelkező területként kezeli, ahol a nagyhatalmak szorítása között vergődő nemzetek fölött állandó harc folyik a hegemoniáért.²⁴ Az elmélet kapcsán meg kell jegyezni, hogy a seb, sebek kifejezés a korábban már ismertetett trauma felfogásnak feleltethető meg. A seb, mint szinonima azonban arra hivatott utalni, hogy Kelet-Közép-Európa a feldolgozatlan traumák mentén irritálható. Az emlékezések alkalmával ugyanis, amikor újra és újra átéljük a

18 MÄLKSOO 2015.

19 SUBOTIĆ 2019.

20 MÁTÉ-TÓTH 2014, 9–35.

21 MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022, 58–59.

22 MÁTÉ-TÓTH 2019.

23 MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

24 MÁTÉ-TÓTH 2014.

múltban történt negatív eseményeket, a sebek újra és újra felszakadnak. A sebzettség, mint állapot a gyógyulatlanságra, a feldolgozás hiányára utal. Az elmélet 5 jellemző sebet nevez meg, amelyek együttes jelenléte figyelhető meg a régióban: (1) nemzeti szuverenitás hiánya, (2) kisebbségi jogok gyakorlásának lehetetlensége, (3) kikényszerített mobilitás, (4) üldözések, (5) genocídiumok. A nemzeti szuverenitás hiánya alatt az ország önállóságának alakulása és a határmódosítások értendők, kisebbségi jogok gyakorlására példa az anyanyelv használata, a vallásgyakorlás vagy az oktatás, kikényszerített mobilitás alatt a kitelepítések, munkatáborok vagy például lakosságcserek említhetők, üldözéseknél a kisebbségek vagy másképp gondolkodók üldözéseit emelhetjük ki, a genocídiumok esetében példaként hozhatjuk a holodomort vagy a srebrenicai mészárlást.²⁵

Módszer és minta

A tanulmány módszertani kísérlet a traumák kimutathatóságára, a sebzett kollektív identitás elmélet alapján felállított kulcsszavakat teszteli, az egyház és ünnep kulcsszavakra fókuszálva a Lett Ortodox Egyház hivatalos orosz nyelvű szövegeiben. Az előzménykutatás során létrehozott adatbázis célja, hogy kvantitatív módszer szerint az adatok leíró statisztikai módszerekkel mérhető és számszerűsíthető legyenek.²⁶ A mintát alkotó 1194 orosz nyelvű szöveg a Lett Ortodox Egyház hivatalos oldaláról származik a 2006, 2010 és 2015-ös évekből.²⁷ Az évek kiválasztásánál a szempont az volt, hogy az archívum legkorábbi évét a 2006-os évet, a gyűjtés időpontjának évét, a 2015-ös évet és a két évszám között elhelyezkedő 2010-es évet válasszam ki. Miután letöltöttem a szövegeket, több lépésös ellenőrzés és javítás következett. Végeredményképp egy könnyen kezelhető és kereshető adatbázis jött létre, amiben egy tételnek nincs dátuma, a maradék 1193 tétel viszont olyan azonosítókkal rendelkezik mint a bejegyzés címe, dátuma, a teljes szöveg és elérési linkje.²⁸ A minta 1194 tételének évenkénti megoszlásánál a 2006-os év mutatja a legkevesebb 248 tételt,²⁹ 2010 ellenben a legtöbb 558 tételt, 2015 pedig 387 tételt (*1. táblázat*).³⁰ A hivatalos oldalról letöltött szövegekkel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy vannak kö-

25 MÁTÉ-TÓTH 2019.

26 KRIPPENDORF 1995.

27 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

28 Bár a jelen tanulmány nem tér ki rá, érdemes megjegyezni, hogy az előzménykutatás részletesen foglalkozik a minta szövegeinek és a hivatalos oldalon fellelhető bejegyzések számának az összevetésével, s a kettő közötti eltérés okaival. Ezenkívül az egyház hivatalos oldalának látogatottsági adatai is olvashatók. MÁRKI 2017, 222–223.

29 A Lett Ortodox Egyház hivatalos oldalának archívuma 2006. márciusától tartalmaz dokumentumokat. MÁRKI 2017, 223–224.

30 MÁRKI 2017.

zöttük az egyház szerzősége által, felkért szerző által, de feltüntetett szerző nélküli írások is.

	Jan.	Febr.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Össz.
2006	0	0	9	39	33	36	23	25	17	30	8	28	248
2010	58	51	40	61	56	39	41	41	42	47	50	32	558
2015	47	41	30	45	35	19	32	22	24	32	27	33	387
Dátum nélküli szöveg:													1
Összes szöveg:													1194

1. táblázat: A minta szövegeinek számszerű megoszlása évi, havi lebontásban (forrás: Márki 2017, saját szerkesztés)

A tanulmány a kutatás hipotéziseit és kérdéseit vizsgálja kvalitatív módszerrel, ami során a szövegek mint kvalitatív adatok kódolása a cél.³¹ Hogy ezt meg lehessen valósítani gépi elemzéshez alkalmas *rtf* formátumú fájlá alakítottam az adatokat, majd hozzáadtam az ATLAS.ti Qualitative Data Analysis szoftver³² aktuális projektjéhez. Fontos információ, hogy a rendelkezésre álló szoftver 9-es Windows asztali verziója még nem rendelkezik orosz nyelvű szótárprogrammal, így bizonyos automatikus gépi funkciók, mint például auto coding, sentiment analysis, NER, lemmatizáció és stb. nem elérhetők. Ugyanakkor, mint látni fogjuk az elemzések során, bizonyos műveleteket így is végre lehet hajtani a szövegtörzshelyen. A most következő munkafolyamat során deduktív megközelítés szerint kulcsszavak segítségével előre meghatározott kategóriákba sorolom az adatokat a szoftverben, amivel egyidejűleg megszámlálható adatokat is kapok.³³ A 22 db keresési kulcsszót s a melléjük rendelt kódokat is orosz nyelven határoztam meg még az előzménykutatás során a sebzett kollektív identitás elmélet³⁴ alapján, s most is ezeket fogom használni. A kulcsszavakat a könnyebb azonosítás érdekében 7 fő kódcsoporthoz osztottam.³⁵ Az első (1) Történelem kódcsoporthoz: *történelem* kulcsszó célja, hogy megtalálja a történelmi múlttal foglalkozó mondatokat és bekezdéseket. Ehhez kapcsolódóan kialakítottam egy (2) Emlék kódcsoporthoz is: *emlék, visszaemlékezés* kulcsszavakkal. A (3) Nép kódcsoporthoz: *nép, társadalom* kulcsszavaival az in-group, out-group csoportok megtalálását remélem. Mivel bizonyos ünnepek és megemlékezések alkalmával előtérbe kerülnek a történelmi múlttal tett utalások,³⁶ kézenfekvőnek tűnt, hogy megalkossam az (4) Ün-

31 MASON 2005; MAYRING 2014.

32 ATLAS.ti hivatalos oldala. <https://atlasti.com/> (2023. 02. 28.)

33 SEBŐK – ZORIGT – ZÁGONI 2016, 15–19.

34 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

35 MÁRKI 2017, 224–225.

36 ASSMANN 2018, 29–89.

nep kódcsoport: ünnep, évforduló kulcsszavait. Az állammal kapcsolatos mondatok és bekezdések megtalálásához készítettem az (5) Állam kódcsoportot: *állam, állam-hatalom, politika, SZU, párt, nemzet, kisebbség, nyelv, oktatás* kulcsszavakkal. Az áldozatiság mint a térségre jellemző identitás-marker hívta életre a (6) Háború kódcsoport: *háború, harc, áldozat, hős* kulcsszavait.³⁷ Az utolsó (7) Vallás kódcsoport: *vallás, egyház* kulcsszavainak a célja az olyan bekezdések és mondatok megtalálása, ahol jelen van az egyház, lehetőséget adva ezzel egy állam-egyház szembeállításnak.³⁸

A kulcsszavak keresése a Search & Code menüpont alatt található Text Search opcióval lehetséges, ahol előbb a teljes szövegtörzset kiválasztottam, majd a find Words opció alatt megadtam a kódot, aminek a képlete: *szótő**.³⁹ Azért szavakat kerestem elsőként és nem a főtebb felvázolt mondatokat vagy bekezdéseket, mert egyrészt egy mondaton, bekezdésen belül akár többször is előfordulhat a keresett szó. Másrészt pedig szükség van a szavak ellenőrzésére a kontextuson belüli értelmezés előtt. Ezért miután a program listázta a találatokat, átnéztem azokat és szükség esetén töröltem az oda nem tartozó találatokat, végül elfogadtam a kiválasztott és ellenőrzött kódokat, amik készen állnak a tesztelésre.

Eredmények

Míg az előzménykutatás kulcsszavai összesen 7132 találatot hoztak, az ATLAS.ti-ben végzett kulcsszavas keresés eredményei jóval több, 7855 találatot eredményeztek. Az *1. ábra* adatait megvizsgálva látható, hogy mind az előzmény, mind a szövegelemző program keresése során az egyház kulcsszó alá rendelt *церк** kód hozta a legtöbb 3035 találatot. A második legtöbb találatot ezúttal is az ünnep kulcsszó hozta, ugyanakkor az is kitűnik, hogy az előzménykutatás 978 találatához képest jóval több 1746 rekordot talált. Ennek az oka, hogy az egyház kód logikája mentén megváltoztattam a *праздник** kódot *праздн*-ra*, hogy ne csak főneveket találjon a szövegben. A harmadik legtöbb találattal az *emlék* kulcsszó ezúttal is 637 szót talált. A legkevesebb 5 alkalommal a CCCP mozaikszó fordult elő a korpuszban, ami noha minden alkalommal a múltra utal, korlátozza is a szovjet tartalmú bekezdések megtalálását. A jövőben egy ilyen irányú keresés esetén talán érdemesebb lenne a CCCP mozaikszót kiegészíteni a szovjet tartalmú szavakkal. A második legkevesebb 6 alkalommal a kisebbség kulcsszó fordult elő a szövegekben, amit harmadik helyen a 7-szer előforduló párt kulcsszó követ (*1. ábra*).

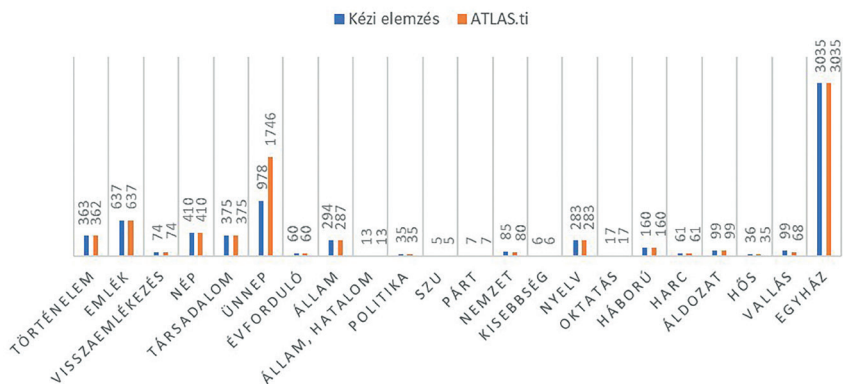
37 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022; SUBOTIC 2019.

38 MÁRKI 2017, 224–225.

39 A képlet lehetővé teszi, hogy a program figyelembe vegye a kódok/szavak végződéseit.

A KULCSSZAVAK TALÁLATAINAK MEGOSZTLÁSA

1. ábra: A kulcsszavak találatainak megoszlása (saját szerkesztés)

Az eredmények bemutatásához szervesen hozzátartozik az olyan esetek leírása is, amikor a szoftver a kódok alapján olyan szavakat talált, amik jelentésük alapján nem tartoznak a keresett halmazba. A *nemzet* kulcsszó 80 találatán felül 5 alkalommal olyan rekordokat is kódolt a szoftver a *наци** kód miatt, amik a nácik, nácizmus jelentésben fordultak elő. A *hős* kulcsszó esetében a *repo** kód a 35 találaton felül szintén 5 olyan rekordot kódolt, amikor az adott szó mint vezetéknev fordult elő a szövegben. Az *ünnepe* kulcsszó *праздн** kódja az 1746 rekordon felül 22 esetben kódolt olyan szavakat, amik tétlen, semmittevő, üresség, fecsegés értelemben használatosak. Az *áldozat* kulcsszó *жертв** kódja 68 találaton felül 31 alkalommal pedig olyan szavakat hozott találatként, amik az adakozó, adományoz, pénzt felajánl, oltár jelentéstartalmakkal bírtak. A tévesen kódolt találatokat mind a négy esetben eltávolítottam, így azok nem szerepelnek az eredmények között.

A következőkben a két legtöbb találatot hozó *egyház* és *ünnepe* kulcsszavakat vizsgálom meg egy-egy külön alfejezetben. A munkafolyamat módszere a véletlen kiválasztás lesz, aminek az az előnye, hogy az alapsokaságban minden elemnek ugyanakkora esélye van arra, hogy kiválasztaszam.⁴⁰ Első lépésként mindkét kulcsszónál szétbontom a kapott találatokat alakok szerint, majd minden 50 fölöttinél 10 darab véletlen kiválasztással kiemelt elemet mutatok be. Ezután az *egyház*, majd az *ünnepe* kulcsszó lesz a mintavételi egység, és szintén véletlen kiválasztással 5–5 darab mondatot választok ki és elemzek.

Egyház kulcsszó vizsgálata

Az előzménykutatás és a jelenlegi kulcsszavas keresés legnagyobb számú eredményét produkáló egyház kulcsszót érdemes megvizsgálni, és mérlegelni, hogy szükség van-e rá. Az ATLAS.ti 9-es verziójában a Word Cloud vagy World List funkciót használva szét lehet bontani az eredményeket szóalakok szerint, ami által árnyaltabb képet kaphatunk arról, hogy mit tartalmaz a kulcsszó alá rendelt *церк** kód 3035 találat. A 9-es verzió mivel nem rendelkezik szótárprogrammal, nem ismeri fel automatikusan a szófajokat, mégis meg tudja különböztetni, és el is tudja egymástól választani a kapott találatokat. Ennek az oka, hogy az orosz nyelvben a főnév, melléknév, névmás, számnév és ige is ragozható, ami miatt változnak a karaktorsorok, legtöbbször a szavak végződésai. A szoftver ezt a változást érzékeli, és külön szóként kezeli, egy csoportba gyűjti az azonos karaktorsorokat. Ezután a szavak szófajok szerinti csoportosítása kézzel is pillanatok alatt elvégezhető.

Az ismertetett módszerrel válik láthatóvá, hogy a legdominánsabban 2567 alkalommal a *церковь* nőnemű főnév ragozott alakjai fordulnak elő, amik a szótárak szerint elsősorban templomot, s csak másodsorban jelentenek egyházat. A *церковный* melléknév ragozott alakjai, amik templomi, egyházi, vallásos jelentésben használatosak 388 alkalommal jelennek meg. A *церковно* – kötőjeles alak 70 alkalommal, a *церковнослужитель* – egyházi személy, lelkész jelentésű főnév 5 alkalommal, a *церковнославянский* – egyházi szláv nyelv jelentésű melléknév 3 alkalommal, a *церквушка* – templomocska jelentésű főnév pedig 2 alkalommal tűnik fel a szövegkorpuszban.⁴¹

A következő lépésben a mintából véletlenszerűen kiválasztott találatok segítségével főnév-melléknév előfordulásokat és szókapcsolatokat vizsgálunk az 50 fölötti találati eredménnyel rendelkező szavaknál azért, hogy pontosabb képet kaphassak a kontextusról. A *церковь* egyház, templom főnév esetében 10 db véletlenszerűen kiválasztott találat főleg valamely egyházra vagy az ortodoxiára történő hivatkozásként használatos:

„Lett Ortodox Egyház”, „Lett Ortodox Egyház”, „Lett Ortodox Egyház”, „Lett Ortodox Egyház”, „Ortodox Egyház”, „Ortodox Egyház”, „Szent Ortodox Egyház”, „bukott egyház mítosza”, „Isten Egyháza”, „ősi templom”.⁴²

41 HADROVICS – GÁLDI 1971, 916–917.

42 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

A церковный egyházi, templomi jelentésű melléknév szintén 50 fölötti találatánál is 10 db véletlenszerűen kiválasztott példában vizsgálom a főnév-melléknév kapcsolatokat jelentésük szerint. A kapott találatok java-részt az egyházi élettel kapcsolatos kontextusban jelennek meg, s jelentésüket tekintve szervesen kapcsolódnak az egyházi intézményhez:

„*egyházi szentté avatás*”, „*lettországi egyházi föld*”, „*az egyházi élet sürgető kérdései*”, „*egyházi szertartások*”, „*egyházi énekek*”, „*Moszkvai Patriarchátus Külső Egyházi Kapcsolatok Osztályának elnöke*”, „*lett ortodox egyházi éneklés*”, „*az egyházi élet központja*”, „*egyházi használati eszköz*”, „*egyházi komplexum*”.⁴³

A церковно- alak 10 db véletlenszerűen kiválasztott találatja olyan kötőjeles összetett melléknéveket eredményezett, amik között az egyházi szláv nyelv és lett nyelv hangsúlyosan jelennek meg:

„*egyházi szláv nyelven*”, „*egyházi szláv nyelven*”, „*egyházi szláv és lett nyelven*”, „*egyházi szláv és lett nyelven*”, „*egyházi iskola*”, „*egyházi iskola*”, „*templomi-vasárnapi iskola*”, „*két nyelven – egyházi szláv és lett nyelven*”, „*egyházi szláv és lett nyelvű szótár*”, „*egyházközségi élet*”.⁴⁴

Utolsó lépésként az egyház kulcsszó 3035 találatából 5 db mondatot választok ki véletlenszerűen, szintén a kontextus ellenőrzése végett. Az első mondat egy 2006.08.27-i szövegből származik. Jól példazza, hogy a kulcsszavak nagy számban fordulnak elő különböző ortodox egyházak megnevezéseiként, s mellette a hivatalos egyházi dokumentumokra jellemző nyelvezet, a fontos egyházi ünnepek, helyek és ikonok is megjelennek.

„*Az Orosz Ortodox Egyházban különösen tisztelik az Istenanya mennybemenetelének ünnepét, valamint a mennybemenetel csodatévő ikonjait: a kijevi Pecszerszk ikonokat, a moszkvai Uszpenszkij-székesegyház két ikonját, a pszkovi Pecszerszk ikont és másokat.*”⁴⁵

A második mondat a 2010.07.10.-i szövegből származik és a metropolitáról készülő filmről tudósít. Egyúttal példaként szolgál a korpuszban gyakran előforduló egyházi méltóságok hivatalos megnevezéseire, másrészt az egyház élén álló metropolita személyének fontosságára:

„*Hiszen Őeminenciája mint jelentős egyházi személyiség nemcsak az ortodox hívőket érdekli, hanem sokakat Lettországból és azon kívül is.*”⁴⁶

43 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

44 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

45 В канун праздника Успения Пресвятой Богородицы Высокопреосвященнейший Владыка Александр совершил Всеночное бдение. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=428&id=6> (2023. 02. 28.)

46 Фильм о Митрополите стал фильмом о Церкви. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3271&id=6> (2023. 02. 28.)

A harmadik 2015. 02. 16-i mondatban ismét az egyház egészére, ezúttal az ortodoxiára hivatkozó szöveg olvasható, ami a kulcsszóra jellemző egyházi ünnepek és egyházi megemlékezések témakörhöz kapcsolódik:

„Február 16-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepét követő napon az Ortodox Egyház Szent Simeon és Anna próféta emlékét tiszteli.”⁴⁷

A negyedik mondat a 2006.03.27-i szövegből származik, amely első alkalommal jelenít meg olyan találatot, ahol egyház és állam szférái találkoznak. Igaz, ezúttal az ország határain átívelő diplomáciai jelentőségű találkozóról és ünnepekről esik szó, amin politikai és egyházi főméltóságok találkoztak. A példamondat egy másik jellegzetessége, hogy a csoporthoz tartozók identitásának képzésére mutat szöveges példát. Az egyház tagjai egyrésztől elkülönülnek a görögöktől, így teremtve meg saját identitásukat. Ugyanakkor közös identitás elemekkel is rendelkeznek velük:

„Őszentsége gratulált a lettországi görög nagykövetnek, Spiros Aliagas úrnak és feleségének az ünnephez, és elmondta, hogy mi itt Lettorszáiban szeretjük Görögországot, hiszen hitünk és kultúránk egy része görög gyökerű.”⁴⁸

Az ötödik utolsó mondat a 2015.04.11-i szövegből arról értekezik, hogy a metropolita a szokásoknak megfelelően ebben az évben is meglátogatta Daugavpils város templomait. A példamondat jól illeszkedik az egyház kulcsszó korpuszába, fontos egyházi hagyományról és húsvét jeles ünnepének előkészületeiről ír. Láthatjuk, hogy az előkészületek, mint rítusok hagyományteremtő erővel bírnak:

„Nagyszombaton, 2015. április 11-én, 16 és 18 óra között Őszentsége Alekszandr Daugavpils és Rēzekne püspöke hagyományos körutat tett a daugavpils-i templomokban, hogy ellenőrizze azok felkészültségét a Szent Feltámadás (húsvét) ünnepére.”⁴⁹

Az elvégzett előfordulási sajátosságok alapján az látható, hogy az egyház kulcsszó magas számú találatainak háttérében meghúzódó okok egyike, hogy a kódok főneveket és mellékneveket tartalmaznak. A másik, talán ennél is lényegesebb ok, a szavak jelentéseiben és jelentéstartamában keresendő. A szavak ugyanis egyrésztől megjelenítik a Lett Ortodox Egyházat, az Ortodox Egyházat, az ortodoxiát, de más egyházakat is. Ezen kívül számítani kell a főnév és a melléknév esetében is a templom, templomi, illetve

47 В Симоно-Анненском соборе города Елгавы отметили престольный праздник. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=5974&id=6> (2023. 02. 28.)

48 Приём в Греческом посольстве. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=55&id=6> (2023. 02. 28.)

49 В Великую Субботу Епископ Даугавпилский и Резекненский Александр посетил храмы Даугавпилса. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=6064&id=6> (2023. 02. 28.)

egyéb idekapcsolható jelentéstartalommal rendelkező szavakra. Az egyház kulcsszó a többi kulcsszóhoz viszonyítva rendkívül nagy számban, az ATLAS.ti számításai szerint a szövegek 38,29%-ban fordul elő.

Ünnep kulcsszó vizsgálata

Az 1746 találatot eredményező ünnep kulcsszó elemzésekor is érdemes a találatokat kategorizálni az ATLAS.ti segítségével. Az egyes kódok összetételét a leggyorsabban a World Cloud funkció használatával lehet megvizsgálni, az ünnep kulcsszónál már ismertetett módszerrel. A праздник, ünnep jelentésű főnév ragozott alakjai 1001 alkalommal fordulnak elő a szövegben, s a праздник* kóddal azonosíthatók. A празднование (meg)ünnepelés jelentésű főnév ragozott alakjai 374, a праздничный ünnepi, ünneplés jelentésű melléknév ragozott alakjai 257, a праздниовать, ünnepel ige különböző idejű és ragozott alakjai (mint például празднуемый 32, празднующий 3, празднуя 3) összesen 86, a праздноватья ige ragozott alakjai 12, a празднично rövid melléknévi alak 9, a празднество ünneplés jelentésű főnév 6, a праздничность főnév 1 alkalommal jelenik meg a szövegek korpuszban.⁵⁰

A праздник ünnep jelentésű főnév 1001 rekordot tartalmazó праздник* kódhoz a szoftver a World Cloud funkciót használva a következő ragozott alakokat és előfordulási számokat tudja megadni. Egyes számban 922 találat: праздник 337, праздника 308, празднику 53, праздником 200, празднике 24. Többes számban 79 találat: праздники 24, праздников 34, праздникам 10, праздниками 2, праздниках 9.

Az egyház kulcsszónál már bemutatott módszerrel vizsgálom, hogy az 50 fölötti találattal rendelkező праздник, ünnep főnév előtt milyen mellénevek fordulnak elő. A 10 darab véletlenszerűen kiválasztott találat a főnév azon egyes szám alany és tárgy esetei közül kerül ki, ahol főnév-melléknév párok állnak. Az eredmények azt mutatják, hogy a szövegben előforduló ünnepek olyan különleges események és alkalmak, amelyek elkülönülnek a hétköznapoktól. Az ünnepeket olyan szavak jellemzik, amik jelentőséget kölcsönöznek neki és rendhagyóvá teszik:

„csodálatos karácsonyi ünneplés”, „nagy és dicső ünnep”, „kedvenc téli ünnep”, „nagy ünnep”, „ezen az ünnepen”, „dicső és békés ünnep”, „dicső ünnep”, „színtiszta ünnep”, „kicsi vagy nagy ünnep”, „színes és gazdag ünnep”⁵¹

Szintén a праздник főnév egyes szám alany és tárgy esetű főnevek közül 10 darab véletlenszerűen kiválasztott, de ezúttal birtokos szerkezeteket nézek meg, hogy lássam milyen ünnepek fordulnak elő a szövegekben. Az

50 HADROVICS – GÁLDI 1971, 236–237.

51 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

eredmények egyértelműen mutatják, hogy az egyházi ünnepek vannak túlsúlyban:

„az Ortodoxia győzelmének ünnepe”, „jeruzsálemi bevonulás ünnepe”, „Krisztus dicső Húsvétjának ünnepe”, „Karácsony ünnepe”, „a Szentháromság ünnepe, a templom ünnepe”, „Szűz Mária mennybemenetelének ünnepe”, „Szűz Mária oltalma ünnepe”, „Krisztus színváltozásának ünnepe”, „a város ünnepe”.⁵²

Következő lépésben a празднование főnevet vizsgálom meg, hogy milyen jelentéstartamban fordul elő a 10 darab véletlenszerűen kiválasztott találat. Ehhez mondatrészeket emelek ki, amik jól szemléltetik, hogy a főnév főleg egyházi ünnepek vonatkozásában fordul elő. A példák között mindössze egy esetben, de megjelenik a lett nemzet egy igen fontos jelentőséggel bíró évfordulója is:

„Az Úr Jeruzsálembé vonulása ünnepének előestéjén”, „Szent András apostol emlékének ünnepén”, „húsvét ünnepének tradícióiról”, „a Szentlélek ünnepének előestéjén”, „Szent Kereszt felmagasztalása ünnepének előestéje”, „az első lett nyelvű istentisztelet 170. évfordulója alkalmából tartott általános megemlékezésen”, „Püünkösd előestéjén”, „a Boldogságos Szűz Mária Tyihvini ikonjának ünnepe alkalmából”, „a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén”, „a Boldogságos Szűz Mária közbenjárásának ünnepén”.⁵³

Az праздничный melléknév is 50 találaton felüli eredményt hozott, ezért itt is 10 darab véletlenszerűen kiválasztott rekordot emelek ki és megnézem, milyen főnév-melléknév párok fordulnak elő. Az eredmények olyan szókapcsolatok, amik felidéznek az ünnep hangulatát és atmoszféráját, mintegy megjelenítve ezeket a különleges eseményeket:

„ünnepi liturgia”, „ünnepi szentmise”, „ünnepi és nem hivatalos megnyitó”, „ünnepi koncert”, „ünnepi tűzijáték”, „ünnepi napon”, „még ünnepibb hangulat”, „ünnepi dallamok”, „ünnepi étkezés”, „ünnepi Evangélium”.⁵⁴

Az ünnep kulcszón belüli 50-nél több rekordot tartalmazó alakok közül a праздничовать igecsoport vizsgálata maradt hátra. Ezúttal is 10 darab véletlenszerűen kiválasztott találatot emelek ki és az adott mondatrész vizsgálatát végzem el a kontextus feltárása érdekében. A kapott találatok az egyházi ünnepek körhöz köthetők, s bizonyos események mint például a névnapok kiemelkednek:

„egyedül ünnepelhessék a húsvétot”, „az egyház a szentatyák emléket ünnepli”, ünnepli Őszentsége Kirill, Moszkva és egész Oroszország

52 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

53 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

54 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

pátriárkájának névnapját”, „ünnepli a Boldogságos Szűz Mária születését”, „ünnepli az Ortodoxia ünnepét”, „*ma a névnapját ünnepli*”, „*az ünnep lényegéről szóló prédikációt mondott*”, „*osztottak vele az ünneplés örömeiben*”, „*névnapjának a megünneplése*”, „*Fény és Élet dicsőséges győzelmének ünneplése*”.⁵⁵

Az 1746 találatot tartalmazó ünnep kulcsszó kódjai közül 5 darab véletlenszerűen kiválasztott mondattal kísérlem meg feltárni a kontextust. Az első 2010.02.20-i szöveg középpontjában egy jelentős egyházi ünnep áll, amelyről részletes tudósítás olvasható a hivatalos egyházi oldalon. Ilyen és ehhez hasonló szövegek nagy számban fordulnak elő a mintában:

*„Február 20-án, nagyböjt első hetének előestéjén és az Ortodoxia diadalának ünnepén Ókegyelmessége, Daugavpils püspöke éjjeli virrasztást celebrált a rigai Krisztus születése székesegyházban.”*⁵⁶

A második 2010.04.13-i szövegből származó mondat egy a húsvéti időszakhoz köthető eseményről ír, amit a „Kovcseg” Kulturális és Oktatási Központban tartottak. Az idézet különlegessége, hogy az egyházi ifjúság áll a szöveg fókuszában:

*„Az Ortodox Ifjúsági Színház tanulói húsvéti vacsorára gyűltek össze április 7-én, Gyümölcscsoltó Boldogasszony ünnepén.”*⁵⁷

A harmadik 2015.07.26-i szöveg is rendhagyó ünnepségként írja le a hivatkozott rendezvényt, ahol ünnep és emlékezés dimenziói együtt jelennek meg, hangsúlyozva az esemény fontosságát:

*„A jakobstadi Szűzanya ikonjának tiszteletére rendezett dicső ünnepre sokáig emlékezni fognak azok, akiknek ezekben a napokban lehetőségük volt imádkozni a szent kolostorban.”*⁵⁸

A negyedik 2006.08.04-i szöveg Szergij Bucskovszkij metropolita szolgálatának 50. évfordulója alkalmából tartott különleges jubileumi ünnepségről ír:

*„Örülök, hogy ma mindannyian együtt ünnepeljük szolgálatom 50. évfordulóját, s hogy közös imát mondhatunk az Úrnak.”*⁵⁹

55 Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala. <http://www.pravoslavie.lv/> (2023. 02. 28.)

56 Архиерейское богослужение в канун Торжества Православия. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3025&id=6> (2023. 02. 28.)

57 Марафон пасхальных утренников в культурно-просветительском центре «Ковчег». <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3117&id=6> (2023. 02. 28.)

58 В Екабпилском Свято-Духовом мужском монастыре молитвенно отметили очередную годовщину принесения в обитель Якобштадтского образа Пресвятой Богородицы. <http://pravoslavie.lv/index.php?newid=6173&id=6> (2023. 02. 28.)

59 50-летие служения митрофорного протоиерея Сергея Бучковского. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=408&id=6> (2023. 02. 28.)

Az ötödik 2006. 10. 08-i szöveg Radonyezsi Szent Szergej, egész Oroszország csodatevője nyugalomba helyezésének az ünnepe kapcsán olvashatjuk a következő mondatot. Az ünnepi hagyományteremtés és rítusok ebben a szövegrészletben is kiemelt helyet foglalnak el, s megjelenik az emlékezés dimenziója is a történelmi múltra utalva:

„Az ünnepi istentiszteletre eljöttek a Limbaži templom hívei is, felelevenítve azt a régi hagyományt, hogy a vidzemei hívek egyházi ünnepek alkalmával összegyűlnek, hogy közösen imádkozzanak.”⁶⁰

Az ünnep kód találatai közül véletlenszerűen kiválasztott szavak és mondatok arról tesznek tanúbizonyságot, hogy az ünnepek rendkívüli jelentőséggel bírnak az egyház életében. Az ünnepeket egyidejűleg megjelennek a szövegekben a különböző hozzá kapcsolható szokások, rítusok és hagyományok is, amikbe a közösség minden tagját igyekeznek bevonni. Ezekről a jelentős eseményekről pontosan dokumentált, nyilvános feljegyzéseket készít az egyház a hivatalos oldalára, így is megőrizve őket az utókor számára. S noha az emlékezet fontossága kódolva van a találatokba, azt bizonyítják a véletlenszerűen kiemelt példák, hogy az ünnepek főleg egyházi vonatkozásban jelennek meg a szövegekben.

Konklúzió

A sebzett kollektív identitás elméletet⁶¹ alapján felállított kulcsszavas keresés kvalitatív szövegelemző programos vizsgálatának teszteredményi bizonyították, hogy a Lett Ortodox Egyház hivatalos dokumentumainak a kezelése és elemzése gyorsabb, hatékonyabb a korábbi kézi elemzésnél. Az a feltételezés is megerősítést nyert, hogy a korábbi elemzések eredményeihez képest eltérések tapasztalhatók a kulcsszavak eredményei között, aminek a hátterében főleg a más jelentéssel rendelkező tévesen kódolt találatok állnak.

Az egyház kulcsszó esetében amellet érvelek, hogy nincs szükség erre a nagy számú találatot indikáló kódra, hiszen a szövegek önmagukban is megjelenítik az egyház dimenzióját. Tekintettel arra, hogy a sebek kimutatása az elsődleges cél, nem pedig az egyház identitásának feltérképezése, az egyház kulcsszó használata nem indokolt a jelenlegi formában.

Az ünnep kulcsszó szintén nagy számú eredményei alátámasztani látszanak az elméleti keret azon állítását, hogy ünnepek alkalmával előtérbe kerülnek a megemlékezések. A kulcsszó vizsgálata azt bizonyítja, hogy az egyházi ünnepek vannak a szövegek középpontjában, s a keresett

60 Престольный праздник в Валмиерском храме в честь святого преподобного Сергия игумена Радонежского. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=473&id=6> (2023. 02. 28.)

61 MÁTÉ-TÓTH 2014; MÁTÉ-TÓTH 2019; MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022.

traumák kimutatására önmagában nem elegendő az ünnep kulcsszó. Az ünnep kulcsszó szétbontásával kapott alakok közül érdemes kiemelni a праздничный, ünnepi jelentésű melléknevet, amelynek a találatai érdekes vizsgálatokat tennének lehetővé egy következő elemzésben.

Az elvégzett vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a két legtöbb találatot tartalmazó *egyház* és ünnep kulcsszó véletlen kiválasztással bemutatott találatai nem mutatnak ki traumát. Mivel az előzménykutatás eredményei bizonyították, hogy a szövegek tartalmaznak traumatikus múltra történő utalást, fennáll annak a lehetősége, hogy az egyház és ünnep bekezdések, vagy pedig az egyház/ünnep és más kódok keresztmetszeteibe eső találatok fogják tartalmazni az ilyen utalásokat. A megfelelő kulcsszavak hatékony kiválasztásában az is nagy segítséget jelenthetne, ha orosz szótárprogrammal már rendelkező kvalitatív szövegelemző program segítségével félig automatizált műveletek lehetne végrehajtani a korpuszon. A most felvázolt megoldási stratégiák és ezek vizsgálata egy következő tanulmány feladata lesz.

Irodalom

ANDERSON 2006 = Anderson, Benedict: *Elképzelt közösségek: Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Budapest : L'Harmattan - Atelier, 2006.

ASSMANN 2018 = Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest : Atlantisz Könyvkiadó, 2018.

BABBIE 2017 = Babbie, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest : Balassi Kiadó, 2017.

BÓNA 2015 = Bóna Adrienn: A krízis lélektana. In Kiss Enikő Csilla – Sz. Makó Hajnalka (szerk.): *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pécs : Pro Pannónia Kiadó, 2015, 123–137.

ERIKSON 1995 = Erikson, Kai: Notes on Trauma and Community. In Cathy, Caruth (ed.): *Trauma: Explorations in memory*. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1995, 183–199.

GYÁNI 2016 = Gyáni Gábor: *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest : Kalligram, 2016.

HADROVICS – GÁLDI 1971 = Hadrovics László – Gáldi László: церковь, церковный, церковнослужитель, церковнославянский, церквушка, праздник, празднование, праздничный. праздничность. праздничность. In Hadrovics László – Gáldi László (szerk.): *Orosz-magyar szótár II*. Budapest : Akadémia Kiadó, 1971, 916–917, 236–237.

KRIPPENDORF 1995 = Krippendorf, Klaus: *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Budapest : Balassi Kiadó, 1995.

LACAPRA 2006 = LaCapra Dominick: Trauma, hiány, veszteség. *Café Babel* 15/53 (2006) 89–97.

MÄLKSOO 2015 = Mälksoo, Maria: ‘Memory Must Be Defended’: Beyond the Politics of Mnemonical Security. *Security Dialogue* 46, no. 3 (2015) 221–237.

MÁRKI 2017 = Márki Krisztina: Az igaz múlt. Történelemértelmezés a Lett Pravoszláv Egyház hivatalos dokumentumaiban. In Szilárdi Réka and Szugyiczki Zsuzsanna (szerk.), *Metszet és perspektíva. Tanulmányok az alkalmazott valláskutatás területéről*. Szeged : Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi Tanszéke, 2017, 219–245.

MASON 2005 = Mason, Jennifer: *A kvalitatív kutatás*. Budapest : József Műhelykiadó, 2005.

MÁTÉ-TÓTH 2014 = Máté-Tóth András: *Vallásnézet: A kelet-közép-európai átmenet vallástudományi értelmezése*. Kolozsvár : Komp-Press, 2014.

MÁTÉ-TÓTH 2019 = Máté-Tóth András: *Freiheit und Populismus. Verwundete Identitäten in Ostmitteleuropa*. Wiesbaden : Springer VS, 2019.

MÁTÉ-TÓTH – BALASSA 2022 = Máté-Tóth András – Balassa Bernadett: A traumatizált társadalmi tudat dimenziói. Adatok a sebzett kollektív identitás elméletéhez. *Szociológiai szemle* 32/2 (2022) 57–77; https://szociologia.hu/uploads/57_77_JAV_01.pdf (Letöltés: 2023. 02. 28.)

MAYRING 2014 = Mayring, Philipp: *Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Klagenfurt : GESIS – Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften, 2014.; https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39517/ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf (Letöltés: 2023. 02. 28.)

POHÁRNOK – LÉNÁRD 2015 = Pohárnok Melinda Lénárd Kata: A trauma lélektana. In Kiss Enikő Csilla – Sz. Makó Hajnalka (szerk.): *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pécs : Pro Pannónia Kiadó, 2015, 221–234.

SEBŐK – ZORIGT – ZÁGONI 2016 = Sebők Miklós – Zorigt Burtejin – Zágoni Bella: I.1. A szövegek társadalomtudományi elemzése: egy elméleti áttekintés. In Sebők Miklós (szerk.): *Kvantitatív szövegelemzés és szövegbányászat a politikatudományban*. Budapest : L'Harmattan Kiadó, 2016. 15–23.

SOPRONI 2008 = Soproni András: православная церковь – ortodox/pravoszláv egyház. In Soproni András: *Orosz kulturális szótár*. Budapest : Corvina, 2008, 307.

SUBOTIĆ 2019 = Subotić, Jelena: *Yellow Star, Red Star: Holocaust Remembrance After Communism*, Ithaca Ithaca [New York] : Cornell University Press, 2019.

Internetes források

ATLAS.ti hivatalos oldala: <https://atlasti.com/> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Lett Ortodox Egyház hivatalos oldala: <http://www.pravoslavie.lv/> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Hivatkozott mondatrészek forrásai

Архиерейское богослужение в канун Торжества Православия. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3025&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

В Великую Субботу Епископ Даугавпилский и Резекненский Александр посетил храмы Даугавпилса. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=6064&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

В Екабпилском Свято-Духовом мужском монастыре молитвенно отметили очередную годовщину принесения в обитель Якобштадтского образа Пресвятой Богородицы. <http://pravoslavie.lv/index.php?newid=6173&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

В канун праздника Успения Пресвятой Богородицы Высокопреосвященнейший Владыка Александр совершил Всенощное бдение. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=428&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

В Симеоно-Анненском соборе города Елгавы отметили престольный праздник. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=5974&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Марафон пасхальных утренников в культурно-просветительском центре «Ковчег». <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3117&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Фильм о Митрополите стал фильмом о Церкви. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=3271&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Престольный праздник в Валмиерском храме в честь святого преподобного Сергия игумена Радонежского. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=473&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Приём в Греческом посольстве. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=55&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

50-летие служения митрофорного протоиерея Сергия Бучковского. <http://www.pravoslavie.lv/index.php?newid=408&id=6> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Traumas in the official documents of the Latvian Orthodox Church ATLAS.ti software results for keywords „church” and „holiday”

KRISZTINA WIMMER⁶²

The study is concerned with testing the theory of Wounded Collective Identity that focuses on the trauma of the Central and Eastern European region. The qualitative research using an interdisciplinary approach on official documents of the Latvian Orthodox Church seeks to answer the question, how trauma can be detected from the corpus by using keyword searches? The tests are based on deductive approach of previous research, which relies on the WCI⁶³ theory. I run the tests in ATLAS.ti Qualitative Data Analysis software and use the most frequent keywords „church” and „holiday”, I illustrate the analytical possibilities of the results obtained (noun-adjective relations, context analysis with sentences) and investigate the applicability of these two keywords. In the case of the keyword „church”, I argue that there is no need for a large number of codes representing the ecclesiastical sphere, since the focus of the analysis is on ecclesiastical documents anyway. The large number of results for the „holiday” keyword also seems to support the theoretical framework’s claim that commemorations and references to past historical traumas are foregrounded during holidays. However, the keyword analysis shows that the majority of the documents focus on church holidays, and the use of the keyword „holiday” alone is not sufficient to reveal the investigated traumas. The solution for detecting trauma may be the use of the keyword „church” in combination with other keywords, which will be the subject of a forthcoming study.

62 MTA-SZTE „Convivence” Religious Pluralism Researchgroup, Eötvös Lóránd Research Network (ELKH); Doctoral School of the Faculty of Law and Political Sciences of the University of Szeged.

63 Wounded Collective Identity